

BESEDILO definirano kot komunikacijsko pojavitev, ki izpolnjuje 7 kriterijev besedilnosti. Če kateremukoli izmed teh kriterijev ni bilo zadoščeno, potem besedilo ni komunikativno. Torej so nekomunikativna besedila obravnavana kot ne-besedila.

- **KOHEZIJA** > gre za način, kako so sestavine površinskega besedila, se pravi besede, kot jih dejansko slišimo ali vidimo, znotraj niza med seboj povezane. Površinske sestavine so odvisne druga od druge v skladu s slovničnimi oblikami in konvencijami, tako da torej kohezija temelji na slovničnih odvisnostih.
- **KOHERENCA** > gre za načine, na katere so komponente besedilnega sveta – tj. razmerje pojmov in relacij (odnosov), na katerih temelji površinsko besedilo – medsebojno dostopne in relevantne.
- **Pojem** => lahko definiramo kot konstelacijo vedenja, ki se jo da z večjo ali manjšo enotnostjo in stalnostjo aktivirati ali priklicati v zavest.
- **Relacije** => so vezni členi oz. vezi med pojmi, ki v besedilnem svetu nastopajo skupaj. Vsak vezni člen naj bi bil nosilec oznake pojma, na katerega je vezan.
- **NAMERNOST** > nanaša se na tvorca besedila, naj ponujeno jezikovno gradivo predstavlja koherentno in kohezivno besedilo, k bo služilo za uresničitev tvorčevih namer, npr. za posredovanje vedenja ali za doseg cilja, ki je določen v nekem načrtu.
- **SPREJEMLJIVOST** > gre za pripravljenost sprejemnika besedila, da v danem nizu pojavitev vidi kohezivno in koherentno besedilo, ki je zanj koristno ali relevantno, npr. za pridobivanje vedenja ali za zagotavljanje sodelovanja v okviru kakega načrta. Ta pripravljenost je odvisna od dejavnikov, kot so tip besedila, socialno ali kulturno okolje in zaželenost ciljev.
- **INFORMATIVNOST** > s tem je mišljena količina pričakovanosti oz. nepričakovanosti ali znanosti oz. neznanosti predstavljenih sestavin besedila.
- **SITUACIJSKOST** > gre za dejavnike, ki napravijo besedilo glede na komunikacijsko situacijo relevantno.
- **MEDBESEDILNOST** > mišljeni so dejavniki, ki povzročijo, da je uporaba določenega besedila odvisna od poznavanja enega ali več že prej spoznanih besedil.

UREJEVALNA NAČELA besedilno komunikacijo kontrolirajo, vendar je ne definirajo:

- **Učinkovitost** besedila je odvisna od po možnosti majhne stopnje truda in naprežanja udeležencev v komunikaciji pri uporabi besedila.
- **Efektivnost** je odvisna od tega, ali besedilo napravi močan vtis in ustvarja ugodne razmere za doseg cilja.
- **Ustreznost** besedila izhaja iz usklajenosti med situacijskim kontekstom in načinom, kako so kriteriji besedilnosti dejansko upoštevani.

PROCEDURALNI PRISTOP: ukvarjanje z operacijami samimi, ki uravnavajo enote in vzorce med uporabljanjem jezikovnih sistemov; dejanski rezultat teh operacij imenujemo **BESEDILO**.

REŠEVANJE PROBLEMOV (Newell, Simon):

PROBLEM => opredeljen je kot dvojica stanj, pri katerih je lahko poskus, da ju povežemo, tudi neuspešen, če se nam ne posreči najti ali identificirati povezave.

- **TEŽEK PROBLEM** => nastopi, če so možnosti za neuspeh bistveno večje kot možnosti za uspeh.
- **REŠEN PROBLEM** => če najdemo povezovalno pot, ki vodi brez prekinitev od izhodiščnega stanja k ciljnemu stanju.
- **BLOKADA** => nastopi takoj, ko je dosežena točka, na kateri reševalec problema nikakor ne more več naprej proti cilju.
- **ISKANJE** povezave med stanjema => je odločilna operacija pri reševanju problema.
  - **ISKALNE STRATEGIJE:**
    - **ISKANJE-NAPREJ-V-GLOBINO:** reševalec problema skuša prodirati naravnost proti cilju, ne da bi se dosti menil za alternativne poti. Če naleti na blokado, se umakne nazaj le toliko, kolikor je potrebno, da bi lahko ponovno nadaljeval prodiranje proti cilju.
    - **ISKANJE-NAPREJ-V-ŠIRINO:** reševalec problema upošteva le najbližji podcilj in tehta različne poti, ki vodijo do njega. Nato se poskusi podati po najbližji poti in, če je uspešen, postopek ponovno ponovi pri naslednjem podcilju, dokler končno ne doseže glavnega cilja.
    - **ANALIZA-SREDSTVO-CILJ:** reševalec ugotovi poglobitve razlike med izhodiščnim in ciljnim stanjem in jih poskuša drugo za drugo zmanjšati. Če se mu zdijo razlike prevelike, lahko za primerjavo izbere vmesen podcilj.

FAZE TVORJENJA BESEDILA:

- **NAČRTOVANJE** □ tvorec besedila namerava s pomočjo besedila doseči neki cilj. Pri tem je tvorjenje besedila tako rekoč podcilj na poti h glavnemu cilju. Tvorec besedila lahko poskuša s pomočjo analize-sredstvo-cilj oceniti, katero od več besedil bi lahko največ prispevalo k zmanjšanju razlike med aktualnim in ciljnim stanjem. Besedila so v načrt vključena s pomočjo načrtovalne priključitve.
- **IDEACIJA** □ je konfiguracija pomena, ki je notranje ustvarjena – in torej ni nastala pod prisilo zunanjih okoliščin – in ki nudi kontrolne točke.
- **RAZVIJANJE** □ najdene ideje se razširijo, precizirajo, izpilijo in medsebojno povežejo. Na razvijanje lahko gledamo kot na iskanje v spominu shranjenih prostorov vedenja, se pravi razporeditev vsebin v spominu. Razvijanje lahko niha med dvema skrajnostma: med preklicevanjem bolj ali manj nedotaknjenih prostorov vedenja na eni strani in povezovanjem res nenavadnih konstelacij na drugi.
- **IZRAŽANJE (IZRAZ)** □ zaupana je vsebina, ustvarjena do tega trenutka.
- **SLOVNIČNA SINTEZA** □ postavljanje izrazov, ki jih daje zadnja faza, v slovnične odvisnosti in urejanje le-teh v linearno obliko za površinsko besedilo.
- **PRIKLICEVANJE POJMOV** => elementi so tisti izrazi, ki aktivirajo miselno shranjene pojme in relacije.
- **PRIKLICEVANJE IDEJ** => določijo se bistvene ideje.
- **PRIKLICEVANJE NAČRTOV** => prepoznavanje načrtov, za katere se zdi, da jim sledi tvorec besedila.

Glavne enote skladnje so vzorci z jasno označenimi odvisnostmi:

- **FRAZA** = enota z enim jedrom in najmanj enim odvisnim elementom,
- **DELNI STAVEK** = enota z najmanj enim samostalnikom in samostalniško frazo in z ujemačim se glagolom ali glagolsko frazo,
- **STAVEK** = omejena enota z najmanj enim neodvisnim delnim stavkom.

Sredstva, ki pripomorejo k stabilnosti in gospodarnosti tako glede gradiva kot glede napora pri obdelavi:

- o PONOVNNA POJAVITEV: je preprosta ponovitev elementov in vzorcev,
- o DELNA PONOVI TEV: gre za ponovitev že uporabljenih elementov, vendar pretvorjenih v druge besedne vrste.
- o PARALELIZEM: strukture, ki se ponovijo, vendar napolnjene z novimi elementi.
- o PARAFRAZA: vsebina, ki je ponovno uporabljena, vendar z novimi izrazi.
- o ZA-OBLIKA: zamenjava pomenonosnih elementov s kratkimi, pomensko praznimi besedami.(ekonomične, kratke besede brez posebne lastne vsebine, lahko v površinskem besedilu nadomeščajo bolj določene , vsebino aktivirajoče izraze).
- o ELIPSA: je ponovitev strukture in vsebine, pri čemer so nekateri površinski elementi izpuščeni. (prispeva k zgoščevanju in učinkovitosti).
- o GLAGOLSKI ČAS, VID: eksplicitno lahko signaliziramo odnose med dogodki in situacijami v besedilnem svetu.
- o JUNKCIJA: je jasno sredstvo za signaliziranje odnosov med dogodki in situacijami.
- **konjunkcija**: povezuje enote z enakim statusom. Najpogosteje jo signalizirajo »in« oz. »pa«, redkeje pa »poleg tega«, »tudi«, »nadalje«. Je aditivni odnos, npr. kadar hočemo povezati dva, drug od drugega soodvisna dogodka ali situaciji, bodisi znotraj enega stavka, bodisi prek meja enega stavka. Lahko povezuje povedi, ki niso oblikovane kot popolni stavki.
- **disjunkcija**: povezuje enote z alternativnim statusom. Ponavadi je izražena z izrazi kot »ali«, »ali-ali«, »bodisi-bodisi«, »oziroma«. Ti vezniki se najpogosteje uporabljajo znotraj enega stavka.
- **kontrajunkcija**: povezuje enote z enakim statusom, ki pa so v besedilnem svetu nezdružljive. Najpogosteje je signalizirana z izrazi kot »pa«, »a«, »toda«, »ali«, »vendar«. Njena naloga je, olajšati problematične prehode na točkah, kjer se pojavljajo dozdevno neverjetne kombinacije dogodkov ali situacij.
- **subordinacija(podrednost)**: povezuje enote, pri katerih je status ene odvisen od statusa druge. Razpolaga z velikim številom junktivnih izrazov »ker«, »zato«, »medtem ko«, »saj«, »kajti«. Podredni junktivi eksplicitno izražajo običajno koherentne odnose
- o ČLENITEV PO AKTUALNOSTI: ustvari vrstni red izrazov.
- o INTONACIJA: služi natančnejšemu določanju povezav med pojmi in odnosi tako znotraj besedilnega sveta kot tudi med besedilnim svetom na eni strani in skupnim poprejšnjim vedenjem na drugi.

POJEM lahko definiramo kot konfiguracijo vedenja, ki ga lahko bolj ali manj dosledno oz. enotno aktiviramo oz. spet priključimo v zavest.

Ta definicija je operacionalna, temelji na nespornem dejstvu, da uporabniki jezika, kadar uporabijo ali srečajo določen izraz, težijo k temu, da aktivirajo, tj. priključijo v aktivno spominsko shrambo približno isti kos vedenja.

Opredeljevanje pojmov vključuje tudi tehtanje verjetnosti: se pravi, da obstaja večja ali manjša verjetnost, da bo pojem obsegal določeno vedenje, ko bo aktualiziran v besedilnem svetu, kjer vsak pojem nastopa v enem ali več odnosih z drugimi. Ti odnosi tvorijo povezavo, ki omejuje rabo vsakega pojma.

Pojmi morajo imeti svoje lastne sestavine, ki jih drži skupaj posebna jakost povezave.

Sestavine, ki so bistvene za samo identiteto pojma, predstavljajo determinirajoče vedenje.

Sestavine, ki veljajo za večino primerov, ne pa za vse, predstavljajo tipično vedenje.

Sestavine, ki veljajo le včasih, predstavljajo naključno vedenje.

PROCEDURALNA SEMANTIKA: komunikacija poleg deklarativnega vedenja (izjave o dejstvih ali prepričanja o organiziranosti dogodkov in situacij v dejanskem svetu) zahteva tudi proceduralno vedenje (dejstva ali prepričanja v obliki, primerni za določene načine uporabe in tipe operacij).

Ko jezikovne izraze uporabljamo v komunikaciji, se aktivirajo ustrezni pojmi in odnosi v nekem delovnem prostoru – aktivna shramba. Ta shramba (Miller) je omejena na približno sedem istočasno shranjenih enot. Učinkovitost je večja, kadar so te enote veliki, dobro integrirani kosi vedenja, kot pa kadar gre za posamezne, nepovezane elemente. Verjetno je torej vedenje, na katerem temelji uporaba besedil, običajno oblikovano v globalnih vzorcih.

Endel Tulving – delujeta dve različni načeli za hranjenje in uporabljanje vedenja:

- **Epizodični spomin:** vsebuje spomine na lastne izkušnje (»kar se je zgodilo meni«). Močno je vezano na kontekst posebnih okoliščin vsakokratne izkušnje in zato vsebuje mnogo naključni potez.
- **Semantični spomin:** odraža inherentne vzorce organiziranosti vedenja, t.j. strukture dogodkov in situacij (»kar velja za svet na splošno«). Poudarja skupne lastnosti posameznih primerov.

Tipi globalnih vzorcev:

- **OKVIRI** so globalni vzorci, ki obsegajo vsakdanje vedenje o kakem osrednjem pojmu. Kažejo, katere stvari načeloma sodijo skupaj, ne pa tudi, v kakšnem zaporedju se te stvari delajo ali omenjajo.
- **SHEME** so globalni vzorci dogodkov in stanj v urejenih nizih, pri čemer predstavljata glavno povezavo časovna bližina in vzročnost. V nasprotju z okviri so sheme urejene v zapovrstnem redu.
- **NAČRTI** so globalni vzorci dogodkov in stanj, ki pripeljejo do nameravanega cilja. Od shem se ločijo potem, da načrtovalec vrednoti vse elemente z ozirom na to, kako prispevajo k načrtovalčevemu cilju.
- **SCENARIJI** so ustaljeni načrti, ki jih pogosto priključimo, da bi določili vloge in pričakovano ravnanje udeležencev komunikacije. Od načrtov se razlikujejo po tem, da je zanje značilna vnaprej utrjena rutina.

DEDOVANJE □ prenos vedenja med enotami istih ali podobnih tipov ali podtipov.

Tipi dedovanja:

1. **PREDSTAVNIK** lahko podeduje vse značilnosti svojega razreda, če niso izrecno zbrisane.
2. **PODRAZREDI** dedujejo od nadrazredov samo tiste lastnosti, ki jih dovoljuje ožja specifikacija podrazredov.
3. Enote lahko dedujejo od drugih enot, s katerimi so v odnosu **ANALOGIJE**: gre za razrede različnih enot, ki pa jih zaradi določene koristi med sabo primerjamo.

PROCEDURALNI MODEL SINTAKSE:

OSNOVNI POJMI:

- **Predmeti:** pojmovne entitete s stabilno identiteto in sestavo;
- **Situacije:** konfiguracije soodvisnih predmetov v njihovih trenutnih stanjih;
- **Dogodki:** pojavitve, ki spremenijo situacijo ali stanje znotraj neke situacije;
- **Dejanja:** dogodki, ki jih namerno povzročijo oz. izvede agens.

SEKUNDARNI POJMI: stanje, agens, relacija, lastnost, lokacija, čas, gibanje, orodje, del, oblika, snov, vsebovanost, vzrok, čustvo...

NAMERNOST (INTERNACIONALNOST): namere tvorca besedila. V ožjem pomenu besede tvorec besedila intencionalno svoj izdelek kot kohezivno in koherentno besedilo, se pravi, da je namera tvorca besedila ta, da bi bil njegov izdelek kohezivno in koherentno besedilo. V širšem pomenu besede označuje namernost vsa sredstva, ki jih tvorci besedil uporabljajo za sledenje svojim ciljem in za njihovo uresničevanje.

Searle nadgrajuje Austina, da bi razvil pojem govornih dejanj, se pravi dejanj, ki jih naredi bodisi internacionalno bodisi konvencionalno izrekanje nekega besedila. Razlikuje:

- *dejanja izrekanja:* izrekanje besed in stavkov
- *propozicionalna dejanja:* uporaba vsebine in reference
- *ilokutivna dejanja:* konvencionalna diskurzna dejanja
- *perlokutivna dejanja:* doseganje učinkov pri naslovniki besedila.

Paul Grice je izdelal vrsto maksim, ki jih tvorci besedil v pogovoru običajno upoštevajo.

MAKSIME so pravzaprav le strategije in smernice, ne pa pravila:

- maxima 1: **načelo sodelovanja:** Oblikuj svoj prispevek k pogovoru tako, kot to zahtevata trenutno sprejeti namen in naravnost pogovora, ki se ga udeležuješ.
- maxima 2: **maksima količine:** Oblikuj svoj prispevek tako informativno, kot je potrebno. Informativnost označuje stopnjo izčrpnosti.
- maxima 3: **maksima kakovosti:** opraviti ima z resničnostjo. Ne reci nič takega, kar imaš za neresnično ali za kar nimaš dokaza.
- maxima 4: **maksima relevantnosti:** Bodi relevanten.
- maxima 5: **maksima načina:** zajema nekatere postopke uresničevanja in predstavitev besedil. Bodi jasen. => Obnašaj se tako, da bodo tvoje namere v zvezi s tem, kar imaš povedati, prišle jasno do izraza.; Izogibaj se nejasnosti v izražanju.; Izogibaj se večpomenskosti.; Bodi kratek.; Pazi na red. => ponudi svoje gradivo v takšnem zaporedju, kot ga le-to zahteva.

Uporaba maksim bi bila primer proceduralne priključitve: vsakokratno diskurzno gradivo se obdeluje v skladu s splošnimi procedurami.

NAČRTOVANJE: gre za sposobnost, da si predstavljamo različna prihodnja stanja in stremimo k temu, da bi zelo zaželeno stanje tudi dosegli.

Načrtovanje je dobro izdelan in obsežen način reševanja problemov, ki je usmerjen k temu, da lastno stanje načrtovalca v spreminjajoči se situaciji razvija proti cilju.

Načrt se začne v sedanjem stanju (v trenutku načrtovanja) ali v začetnem stanju (kadar se bo začel načrt uresničevati v neki poznejši časovni točki).

Obseg in intenzivnost načrtovanja se spreminjata v skladu z dejavniki, kot so:

- verjetnost ali neverjetnost, da bomo cilj dosegli,
- prisotnost ali odsotnost uveljavljenih družbenih konvencij za doseg cilja
- možno vmešavanje protinačrtovalcev
- zahtevni obseg načrtovanja, se pravi kratkoročno oz. dolgoročno načrtovanje.

SPREJEMLJIVOST: v ožjem pomenu besede morajo sprejemniki besedila dani odlomek sprejeti kot koheziven, koherenten in uporabljen. Tako kot namernost tudi sprejemljivost vključuje območje tolerance za manjše diskontinuitete ali motnje, seveda če se da vzpostaviti povezava z reševanjem problemov, ki ne presega razumne meje.

INFORMATIVNOST označuje stopnjo novosti ali nepričakovanosti neke predstavitve za sprejemnika. Običajno se ta pojem uporablja v zvezi z vsebino, vendar pa so lahko informativne tudi pojavitve v vsakem od jezikovnih podsistemov. Poudarek na vsebini izvira iz prevladujoče vloge, ki jo ima v besedilnosti koherenca, medtem ko se zdi, da imajo jezikovni podsistemi, kot so fonemi ali skladnja, le podrejeno ali pomožno vlogo in so zato redkeje v neposrednem žarišču pozornosti.

Shannon, Weaver: TEORIJA INFORMACIJE temelji predvsem na statistični verjetnosti. Kolikor več alternativ je na določeni točki možnih, tem večja je informativna vrednost dejansko izbrane alternative. Natančnejša metoda za odločanje o tem, katere alternative se lahko pojavijo, je, da ugotovimo vsa razpoložljiva zaporedja v nekem jeziku in preštejemo vse pojavitve kake dvojice elementov. Zaporedje, nastalo v skladu s temi prehodi od enega elementa k drugemu, se imenuje **VERIGA MARKOVA (Markov chain)**.

Stopnje informativnosti:

- zgornja,
- spodnja,
- dozdevna.

1. stopnja: če se pojavitev neke opcije nahaja v zgornjem delu verjetnostne lestvice in če je opazno med najverjetnejšimi kandidati.

Pojavitve 1. st. so precej trivialne, se pravi, da se tako dobro vključujejo v vsakokratni sistem ali okvir, da so deležne le majhne pozornosti. V številnih jezikih so t.i. funkcijske oz. nepolnopomenske besede. Standardni postopki, ki so uporabljani pri pojavitvah prve stopnje v komunikaciji, bi bili standardni primeri (se pravi operacije ali izbori, ki so samoumevni) in preference (operacije in izbori, ki jim običajno pred konkurenčnimi alternativami dajemo prednost). Ti postopki zmanjšajo breme obdelovanja na najmanjšo mero, tako da lahko prihranimo pozornost za pojavitve višjih stopenj.

2. stopnja: včasih lahko pojavitvam 1. st. zvišamo vrednost, pojavitvam 3. st. pa znižamo vrednost, da bi dosegli to srednjo, drugo st.
3. stopnja: pojavitve, za katere se zdi, da stojijo zunaj množice bolj ali manj verjetnih opcij. Te pojavitve so razmeroma redke in zahtevajo veliko pozornosti in obdelovalnega potenciala, so pa po drugi strani toliko zanimivejše. Diskontinuitete, pri katerih se zdi, da v strukturi manjka gradivo, in diskrepance, pri katerih se v besedilu predstavljeni vzorci ne ujemajo z vzorci uskladičenega vedenja, predstavljajo najpogostejše vrste tretje stopnje.

DEJANSKI SVET običajno pojmuje družbeno prevladujoč model človekove situacije in njenega okolja. Propozicije, ki jih imamo v tem svetu za resnične, bi bila dejstva. Dejstva, za katera neka oseba ali neka skupina misli, da jih je mogoče na splošno povezati z neko situacijo, kije dejanska ali pa se jo da rekonstruirati, predstavljajo njena prepričanja. Dejanski svet je torej privilegiran izvor prepričanj, na katerih temelji besedilna komunikacija. Nekatera dejstva so v našem miselnem svetu tako močno zakoreninjena, da delujejo v vseh predstavljenih besedilnih svetovih kot standardni primeri.

ORGANIZIRANOST JEZIKA v mnogih jezikih je vrsta konvencij o kombiniranju jezikovnih elementov arbitrarna=> se pravi, da se organiziranost dogodkov in situacij ne odraža neposredno v jezikovni organiziranosti.

ČLENITEV PO AKTUALNOSTI in INTONACIJA zelo informativni elementi praviloma stojijo na koncu delnega stavka in jim je v intonacijskem vzorcu dodeljena visoka

lega. Nasprotno pa stojijo elementi s skromno informativnostjo pogosto na začetku delnega stavka in imajo nizko tonsko lego.

ZVRST BESEDILA □ besedilne zvrsti so globalni okviri, ki nadzorujejo repertoar opcij, ki bi jih bilo mogoče uporabiti.

NEPOSREDNI KONTEKST □ aktualizacija lahko prevlada nad konvencionalno organiziranostjo virtualnih sistemov.

SITUACIJSKOST: izraz uporabljamo kot splošno oznako za tiste dejavnike, te besedilo naredijo relevantno za posamezno situacijo, v kateri neka pojavitev nastopi, velja bodisi za situacijo, ki obstaja v tem trenutku, bodisi za situacijo, ki se jo da rekonstruirati. Le v redkih primerih pridejo učinki neke situacije do izraza, ne da bi bili podvrženi posredovanju, se pravi, ne da bi udeleženec komunikacije v svoj model komunikacijske situacije vpletel prepričanja in cilje. Očitna dejstva, dostopna v neki situaciji, so v ta model uvedena skupaj s poprejšnjim vedenjem in s pričakovanji v zvezi z organiziranostjo dejanskega sveta.

Če je prevladujoča funkcija besedila v tem, da daje razmeroma neposredovano predstavitev situacijskega modela, gre za **spremljanje situacije**. Če pa je prevladujoča funkcija besedila usmerjanje situacije v smer, ki je ugodna za cilje tvorca besedila, gre za **usmerjanje situacije**. Meja med spremljanjem in usmerjanjem je izjemno neostra in se lahko premika glede na ocene posameznih udeležencev.

Spremljanje situacije je podobno reševanju problemov. Tvorec besedila opazi nepričakovan predmet ali dogodek in ga postavi za argument besedila. Obstajata dva normalna izida.

Opaženo zadevo lahko pustimo nespremenjeno in jo zgolj komentiramo ali pa najdemo pot, da ji znižamo vrednost, tako da potem ni videti kot kršitev pričakovanj.

Usmerjanje situacije je smiselno preučevati v okviru teorije načrta. Scenariji so razviti samo za situacije, katerih usmerjanje se v dani družbi rutinsko zahteva. Usmerjanje mora vključevati tudi pogajanje o ciljih, se pravi metode za doseganje privolitve in sodelovanja drugih.

MEDBESEDILNOST: izraz označuje odvisnost tvorjenja oz. sprejemanja danega besedila od seznanjenosti udeležencev v komunikaciji z drugimi besedili. To vedenje se lahko uporablja s pomočjo procesa posredovanja: večji kot je presledek med uporabo danega besedila in uporabo poprej znanih besedil in večje kot so v tem času obdelovalne dejavnosti, večje je posredovanje.

Besedilni tipi => definiramo jih glede na njihovo funkcijo:

- ❖ **OPISNA (DESKRIPTIVNA)** štejemo besedila, ki jih uporabljamo za obogatitev tistih področij vedenja, katerih kontrolne točke so predmeti ali situacije. Pri tem se bodo pogosto pojavljale pojmovne relacije za attribute, stanja, predstavnike in specifikacije. Površinsko besedilo naj bi odražalo ustrezno gostoto modifikatorjev. Najbolj običajno uporabljeni globalni vzorec bi bil okvir.
- ❖ **PRIPOVEDNA (NARATIVNA)** štejemo tista besedila, ki jih uporabljamo za nizanje dejanj in dogodkov v določenem zaporedju. Pogostni bodo tudi pojmovni odnosi za vzrok, razlog, namen, omogočenje in časovno bližino. Površinsko besedilo naj bi odražalo ustrezno gostoto podrednosti. Najpogosteje uporabljan globalni vedenjski vzorec bi bil shema.
- ❖ **ARGUMENTATIVNA** so tista besedila, ki zahtevajo sprejemanje ali vrednotenje določenih prepričanj in idej kot resničnih oz. napačnih, ali pozitivnih oz. negativnih. Zanje so značilni pojmovni odnosi kot razlog, signifikantnost, hotenje, vrednost in nasprotovanje. Površinsko besedilo pogosto kaže kohezivna sredstva za izražanje izpostavljanja in poudarjanja. Med globalnimi vzorci vedenja je najpogostejši prav načrt za to, da nekoga pregovoriš.

LITERARNO BESEDILO □ besedilo, katerega svet stoji v sistematično alternativnem odnosu do sprejete verzije dejanskega sveta. Ta alternativnost naj bi spodbudila vpoglede do sprejete verzije dejanskega sveta. Literarni besedilni svetovi pogosto vsebujejo diskrepance, ki zaostrejo našo zavest o diskrepancah v družbeno sprejetih modelih dejanskega sveta. Besedilo imamo lahko za literarni proizvod le v tolikšni meri, v kolikršni ta mera prevlada nam namero, poročati o dejstvih.

- *poetična besedila*: bi bila tisti podrazred literarnih besedil, v katerih je alternativnost tako razširjena, da strategije preslikavanja načrtov in vsebine na površinsko besedilo reorganizira.
- *znanstvena besedila*: poskušajo trenutno vedenje neke družbe na področju določenih dejstev raziskati, poglobiti ali pojasniti, tako da preverjajo in vrednotijo očitna dejstva, pridobljena pri opazovanju ali iz dokumentacije.
- *didaktična besedila* : ne presegajo trenutnega stanja v vedenju neke družbe, temveč služijo zgolj prenašanju etabliranega vedenja učečim se ali nespecializirani skupini sprejemnikov besedil. Ta naloga zahteva izčrpnjšo in eksplicitnejšo predstavitev temeljnega vedenja, kot je običajno v znanstvenih besedilih.

BESEDILNO NAMIGOVANJE □ gre za načine dobro znanih besedil in za sklicevanje znanja. Načeloma se lahko tvorec besedila sklicuje na vsako poljubno dosegljivo prejšnje besedilo; v praksi pa so primernejša dobro znana besedila, ker so poslušalcem laže dostopna. Časovni interval med trenutkom tvorjenja izvirnega besedila in trenutkom tvorjenja naslednjega besedila, se lahko močno spreminja.

Podobnosti med spremljanjem situacije in reševanjem problemov: s tem da udeleženec kak nepričakovan predmet ali dogodek naredi za topik besedila, ga lahko vključi v običajno sprejeto verzijo dejanskega sveta ali vsaj to verzijo brani pred navidezno zavrnitvijo. Pri situacijskem spremljanju pride do nepričakovanih pojavitev v zunajjezikovnem kontekstu diskurza.

Pri medbesedilnem spremljanju pa so te pojavitve del odvijajočih se govornih dejanj. Sprejemnik lahko od tvorca besedila zahteva, naj pojasni oz. navede motivacijo, ki stoji za nepričakovano pojavitvijo. Torej lahko tvorec in sprejemnik sodelujeta pri reševanju problema.

Royer: tridelna delitev teorij spominjanja:

- **ABSTRAHIRANJE SLEDOV**: shranjuje samo sledove izhodiščno doživete prezentacije kot čutne izkušnje; spominjanje torej obstaja v tem, da te sledove prikličemo nazaj. Osrednja sposobnost je tukaj zgolj spretno iskanje in izbiranje ustreznih sledov.
- **KONSTRUKCIJA**: razumevajoči se poslužijo svojih razpoložljivih vzorcev vedenja.
- **REKONSTRUIRANJE**: spominjajoči se poslužuje uskladiščenih shem, kot se kažejo v trenutku spominjanja, da bi rekonstruiral neko v preteklosti doživeto prezentacijo.